Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken
2014 (30) 1

Inhoud

Redactioneel
Het publieke gezicht van de wetenschap 3
Fabian Dekker & Ronald Batenburg

Artikelen
Deeltijdwerk en gelijkheid 6
Rudi Wielers & Pieter Ids Wiersma

Arbeidsmarktdynamiek in Nederland: 2003-2013 27
Bart Loog, Wendy Smits & Robert de Vries

Zorgen overheidsbestedingen voor extra banen? 40
Carl Koopmans & Maikel Volkerink

Determinanten van arbeidsongevallen in Nederland: verschillen tussen een retrospectieve en prospectieve onderzoeksopzet 53
Lando L.J. Koppes, Marloes van der Klauw & Anita Venema

Column
Flexibilisering van de arbeid en de arbeidsinkomensquote 66
Peter H. van der Meer

Horizontale transities als loopbaanperspectief 69
Joop Schippers

CBS-berichten
Beroepsloopbanen van opeenvolgende geboortegeneraties 72
Wendy Smits, Jannes de Vries, Robert de Vries & Katja Chkalova

Boekenrubriek
80

Summaries 94

REDACTIONEEL

Het publieke gezicht van de wetenschap

Fabian Dekker & Ronald Batenburg[*]

Het redactioneel bij dit eerste nummer van het *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken* (TvA) in 2014 willen we beginnen met een aantal in het oog springende tijdschriftkoppen.

Allereerst zijn 'Generation jobless' en 'Coming to an office near you…' twee opvallende koppen in het internationale tijdschrift *The Economist*.[1] Het eerstgenoemde artikel heeft de stijgende jeugdwerkloosheid als centraal thema en stelt de vraag of we afstevenen op een verloren generatie jonge werklozen, analoog aan het debat in de crisisjaren tachtig. In het tweede artikel maken de auteurs zich grote zorgen over de invloed van technologische vooruitgang op het verdwijnen van werkgelegenheid. Automatisering bedreigt vooral de middenklasse, zo is de gedachtegang, en de Amerikaanse president Obama luidt in zijn *State of the Union* alvast de noodklok. Ook hier lijkt een 'revival' te zijn van de discussie over de relatie tussen technologie en werk die in Nederland al sinds de jaren tachtig speelt. Tegen deze achtergrond wordt gesproken over de invoering van een kortere werkweek en invoering van een basisinkomen. Een derde kopschrift dat opvalt, is 'Het failliet van de Nederlandse werklozenindustrie' in het digitale magazine *De Correspondent*.[2] De algehele conclusie is dat het investeren in re-integratie van werklozen een volstrekt zinloze aangelegenheid is.

Alle drie de koppen hebben met elkaar gemeen dat zij gebaseerd zijn op feiten die op het eerste gezicht onweerlegbaar zijn. Maar op basis van sociaalwetenschappelijk onderzoek weten we dat deze feiten tegelijkertijd op zijn minst nuancering behoeven. Zo stemt het perspectief van veel jonge werklozen op dit moment allerminst optimistisch, maar is het spreken over *verloren* leeftijdscohorten vooralsnog een te drastische uitspraak. Hetzelfde geldt voor het verdwijnen van de middenklasse. Tegenstrijdig is het empirisch bewijs als het gaat om de technologische substitutie van de middenklasse-banen. Al sinds de jaren tachtig weten we dat de dystopische veronderstelling dat technologie banen vernietigt, eraan voorbijgaat dat diezelfde technologische vooruitgang ook werkgelegenheid creëert. Het is inderdaad zo dat de effectiviteit van re-integratie op geaggregeerd niveau te wensen overlaat, maar dit beeld verandert als we onze blik richten op specifieke instrumenten, doelgroepen of perioden in de tijd.[3]

Wat de drie bovenstaande voorbeelden ons leren, is dat een kritische reflectie op vanzelfsprekend geachte uitspraken op zijn plaats is. Socioloog Burawoy (2005)[4] pleit al geruime tijd voor een publieke wetenschapsbeoefening naast het oplossen

* Fabian Dekker en Ronald Batenburg zijn lid van de redactie van TvA.

van strikt wetenschappelijke onderzoeksvragen. Het is in zijn beleving belangrijk dat (sociale) wetenschappers zich via discussiebijeenkomsten, opiniebijdragen, essays en artikelen in vakbladen bewegen in het publieke debat. Volgens Burawoy wordt deze taak momenteel verwaarloosd in de Amerikaanse sociologie. Het is ook in ons land de vraag of er voldoende ruimte is voor een publieke wetenschapsbeoefening. Universiteiten worden in toenemende mate afhankelijk van de zogenaamde derde geldstroom. Onder de noemer van 'valorisatie' wordt van de professionele wetenschapsbeoefenaar aandacht gevraagd voor maatschappijrelevantie. Desalniettemin 'telt' de vertaling van onderzoeksresultaten naar het bredere publieke debat niet mee in de beoordeling van academici. De meeste wetenschappers houden zich daardoor toch vooral bezig met het uitpluizen van wetenschapsinterne vraagstukken. Hiermee wordt de mogelijkheid om wetenschappelijk onderzoek te laten bijdragen aan de publieke discussies gemist. Daarom ligt er voor wetenschappers een belangrijke opgave. Van Genugten, Honingh en Trommel (2013, p. 202)[5] formuleren de opdracht als volgt: '(...) wordt deze verbinding tussen kennis en publieke doelen niet gelegd, dan kan het gebeuren dat de toegangspoort tot de zo gekoesterde ivoren toren op een dag gesloten blijft'.

Centraal in dit nummer van TvA staan artikelen die op verschillende manieren een bijdrage leveren aan *zowel* het wetenschappelijke als maatschappelijke debat. Zo gaan de bijdragen in op de vraag of deeltijdwerk bijdraagt aan de seksegelijkheid op de arbeidsmarkt (Wielers en Wiersma) en of de arbeidsmarktdynamiek in Nederland is toegenomen (Loog et al.). Koopmans en Volkerink onderzoeken of overheidsbestedingen bijdragen aan meer werkgelegenheid. En Koppes et al. geven inzicht in de voorspelling van arbeidsongevallen in Nederland. Dit zijn dus onderwerpen die niet alleen van belang zijn voor academici, maar ook voor een breder publiek.

De redactie van TvA blijft potentiële auteurs uitnodigen om bijdragen in te sturen, die bij voorkeur zowel wetenschappelijke als maatschappelijk relevant zijn. Een bestudering van verschillende lokale verkiezingsprogramma's voor de gemeenteraadsverkiezingen van dit jaar bieden hier al de nodige invalshoeken voor. Zo spelen:

- het ontstaan en tegengaan van mismatches tussen onderwijs en arbeidsmarkt;
- de vormgeving van inclusief arbeidsmarktbeleid voor mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt;
- toenemende digitalisering en sociale ongelijkheid op de werkplek;
- de vraag op welke wijze (kleinschalig) ondernemerschap kan bijdragen aan het groei- en innovatievermogen van (lokale) economieën en organisaties.

Voldoende uitdagingen voor onderzoekers, waar TvA in de toekomst graag haar ruimte voor blijft openstellen.

Noten

1 ‘Generation jobless’ (*The Economist*, 21 april 2013), ‘Coming to an office near you…’ (*The Economist*, 18 januari 2014).
2 ‘Het failliet van de Nederlandse werklozenindustrie’ (https://decorrespondent.nl/754/het-failliet-van-de-nederlandse-werklozenindustrie/28987530-054a9ebb).
3 Zie bijvoorbeeld de studie naar langetermijneffecten van re-integratie van het onderzoeksbureau SEO (2013).
4 Burawoy, M. (2005). For Public Sociology, *American Sociological Review, 70*(1), 4-28.
5 Genugten, M. van, Honingh, M. & Trommel, W. (red.) (2013). *Passie voor de publieke zaak*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

ARTIKELEN

Deeltijdwerk en gelijkheid*

*Rudi Wielers & Pieter Ids Wiersma***

Een terugkerend thema in arbeidsmarktonderzoek is of deeltijdwerk bijdraagt aan de groei van vrouwelijke arbeidsmarktparticipatie en arbeidsmarktgelijkheid of dat het vrouwen ervan weerhoudt te participeren in voltijdbanen. Op basis van een groeimodel van deeltijdwerk formuleren wij de hypothesen dat een hoog aandeel deeltijdwerkers en de groei van deeltijdwerk leiden tot een toename in de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen en van de gelijkheid op de arbeidsmarkt. We verwachten bovendien een plafondeffect, dus dat het positieve effect van de groei van deeltijdwerk afneemt naarmate het aandeel deeltijdbanen groter is. We toetsen deze hypothesen met ante-dependencemodellen met tijdreeksen van de jaarlijkse groei in vrouwelijke arbeidsmarktparticipatie en arbeidsmarktgelijkheid. De data, afkomstig van de OECD en de World Bank, bestaan uit 554 observaties verdeeld over 34 landen. De resultaten ondersteunen de hypothesen dat een groot aandeel deeltijdwerkers in een land leidt tot groei van de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen, en dat de groei van deeltijdwerk leidt tot groei van arbeidsmarktgelijkheid. De modellen laten tevens een plafondeffect van dit positieve effect van het aandeel deeltijdwerk op de groei van de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen en de gelijkheid zien. We concluderen dat meer deeltijdwerk leidt tot grotere arbeidsmarktparticipatie van vrouwen en meer gelijkheid tussen vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt.

Inleiding

Een terugkerende vraag in het wetenschappelijke debat is in hoeverre deeltijdwerk de gelijkheid tussen mannen en vrouwen bevordert of juist belemmert. Eén standpunt is dat deeltijdwerk de drempel voor toetreding tot de arbeidsmarkt verlaagt, dus leidt tot grotere arbeidsparticipatie van vrouwen (bijv. Lejour et al., 2010; OECD, 2010). Dit suggereert dat deeltijdwerk kan bijdragen aan meer gelijkheid tussen mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt. Het andere standpunt is dat deeltijdwerk juist de ongelijkheid versterkt, omdat deeltijdbanen over het algemeen slechtere banen zijn dan voltijdbanen, door hun lagere inkomen en minder goede promotiemogelijkheden. Doordat vrouwen vaak in deeltijdbanen werken, worden ze niet economisch zelfstandig en krijgen ze minder toegang tot de hogere posities (Pas & Peters, 2010; Plantenga & Remery, 2010).

* De auteurs bedanken dr. C. Steglich voor zijn statistische adviezen.

** Rudi Wielers is verbonden aan de Vakgroep Sociologie/ICS van de Rijksuniversiteit Groningen, e-mailadres: r.j.j.wielers@rug.nl. Pieter Ids Wiersma was student Sociologie aan de Rijksuniversiteit Groningen en is nu werkzaam bij Reed Business.

Deze beide standpunten worden met onderzoeksresultaten onderbouwd, en ze staan daarom in het wetenschappelijk debat naast elkaar. Dat is opvallend, omdat de beide standpunten conflicterende visies op deeltijdwerk impliceren. In dit artikel willen we de vraag naar de *invloed van deeltijdwerk op de participatie van vrouwen en op de gelijkheid tussen mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt* op basis van empirisch onderzoek beantwoorden. Ons uitgangspunt is daarbij dat het een empirische kwestie is of, en zo ja, in hoeverre deeltijdwerk bijdraagt aan gelijkheid tussen mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt.
We beantwoorden de vraag door hypothesen te toetsen over het effect van deeltijdwerk op de ontwikkeling van de gelijkheid. We baseren de hypothesen op een model van de groei van deeltijdwerk. De kern van het groeimodel is dat met de toename van het aantal deeltijdbanen ook de kwaliteit van het werk verbetert en het opleidingsniveau van de deeltijdwerkers toeneemt. Op basis van het groeimodel ontwikkelen we hypothesen over het effect van aandeel deeltijdwerk en van deeltijdwerk op de ontwikkeling van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt. We toetsen die hypothesen op van de OECD afkomstig datamateriaal, dat bestaat uit tijdreeksen voor de participatie in voltijd- en deeltijdwerk van vrouwen en mannen in 34 landen. Voorafgaand aan deze analyse definiëren we eerst ongelijkheid op de arbeidsmarkt en de rol van deeltijdwerk daarin.

Ongelijkheid op de arbeidsmarkt

We richten ons in dit artikel op verschillen in ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt. Sinds 2010 is de internationale standaardmaat voor het meten van ongelijkheid tussen mannen en vrouwen de Gender Inequality Index (GII). De GII is een samengestelde maat voor ongelijke posities van mannen en vrouwen op drie dimensies: gezondheid, 'empowerment' en arbeidsmarkt. De arbeidsmarktdimensie is geoperationaliseerd als de ratio van de participatie van vrouwen en mannen in betaald werk, dus in de beroepsbevolking. De GII is blind voor verschillen in voltijd- en deeltijdparticipatie, en dat is een tekortkoming, omdat deeltijdwerk behalve een bron van gelijkheid ook een bron van ongelijkheid is. Vrouwen zijn veel vaker dan mannen werkzaam in deeltijd en hebben daardoor een lager inkomen, slechtere arbeidsomstandigheden en minder promotiemogelijkheden.
In dit artikel nemen we met betrekking tot de standpunten in deze discussie een tussenpositie in. Enerzijds volgen we de GII in de opvatting dat ongelijkheid op de arbeidsmarkt gedefinieerd dient te worden als het verschil in arbeidsmarktparticipatie. We verwachten om die reden in het navolgende dat een hogere mate van arbeidsparticipatie van vrouwen zal leiden tot meer gelijkheid op de arbeidsmarkt. Anderzijds verdisconteren we in onze definitie de kritiek op de GII door arbeidsmarktparticipatie nader te differentiëren in participatie in voltijd- en participatie in deeltijdwerk. In het navolgende beschouwen we deeltijdwerk wél als een vorm van arbeidsmarktparticipatie, maar niet gelijk aan voltijdwerk door het lagere inkomen en de geringere promotiemogelijkheden. We onderscheiden aldus drie arbeidsposities: (1) participatie in voltijdwerk, (2) participatie in deeltijd-

werk, en (3) niet participerend op de arbeidsmarkt. We vatten deeltijdwerk op als een vorm halfweg tussen geen arbeidsparticipatie en volledige arbeidsparticipatie.

Groeimodel

De afgelopen jaren is onderzoek naar de ontwikkeling van deeltijdwerk beschikbaar gekomen dat aanwijzingen geeft dat met de toename van het aandeel deeltijdbanen ook de kwaliteit van het werk en het menselijk kapitaal van deeltijdwerkers toenemen (OECD, 2010; Lind & Rasmussen, 2008; SCP, 2008).
Achtergrond van dat onderzoek is dat statistieken een langzame maar gestage groei van deeltijdwerk in de meeste westerse landen laten zien (OECD, 2010). Nederland is in die statistieken uitzonderlijk vanwege de voortgaande groei van deeltijdwerk tot een steeds hoger niveau (Bosch et al., 2010; SCP, 2008). Maar ook in de meeste andere West-Europese landen stijgt het aandeel deeltijdwerk gestaag. Uitzonderingen zijn Zweden en Denemarken, waar het aantal deeltijdwerkers hoog was, maar nu afneemt, doordat vrouwen meer voltijds gaan werken (Sundström, 1991; Sundström & Stafford, 1992; Lind & Rasmussen, 2008). In andere landen, zoals de Verenigde Staten en Oost-Europese landen, is de omvang van het deeltijdwerk klein en ook nooit hoog geweest (Tilly, 1996; Epstein et al., 1999). Dit onderzoek suggereert een dynamiek in de ontwikkeling van deeltijdwerk. Die dynamiek bestaat uit twee ontwikkelingen, die tezamen de groei van deeltijdwerk verklaren.
De eerste ontwikkeling is dat de kwaliteit van het deeltijdwerk verbetert naarmate meer mensen in deeltijd werken. In de regel ontwikkelt deeltijdwerk zich van een concentratie in kleine, meestal tijdelijke, 'marginale' banen naar grotere banen, waarin de deeltijdwerkers vaak vaste contracten en substantiële rechten met betrekking tot hun arbeidsuren hebben. Werkgevers zijn in eerste instantie terughoudend wat betreft het aanbieden van deeltijdbanen vanwege extra kosten, zoals hogere wervings-, trainings- en organisatiekosten. Na verloop van tijd beginnen de werkgevers echter in te zien dat deeltijdwerk ook ingezet kan worden voor een efficiëntere organisatie van het werk, en daarom bieden ze meer en betere faciliteiten aan (Tijdens, 1998). Onderzoek geeft sterke aanwijzingen dat de kwaliteit van het deeltijdwerk hoger is naarmate meer mensen in deeltijd werken. Op basis van landenvergelijkend onderzoek concludeert de OECD (2010) dat de '*penalties*' van deeltijdwerk kleiner worden, maar de '*rewards*' niet afnemen wanneer in een land meer mensen in deeltijd werken (OECD, 2010). *Penalties* zijn de nadelen van deeltijdwerk, zoals het lagere uurloon en de grotere kans op tijdelijk werk, en *rewards* zijn de lagere werkdruk en de betere werk-levenbalans. Deeltijdbanen worden aantrekkelijker naarmate er meer van zijn.
De tweede ontwikkeling is dat met grotere participatie in deeltijdwerk de kwaliteit van de deeltijdwerkers toeneemt. In eerste instantie zijn deeltijdbanen voor werknemers weinig aantrekkelijk: de kwaliteit van het werk is laag, de beloning is slecht, de banen zijn vaak tijdelijk. Om die redenen zijn deeltijdbanen vooral aantrekkelijk voor werknemers die geen voltijdbaan kunnen vinden, de onvrijwillige deeltijdwerkers. Deeltijdwerk kan in die situatie wel een interessante optie zijn

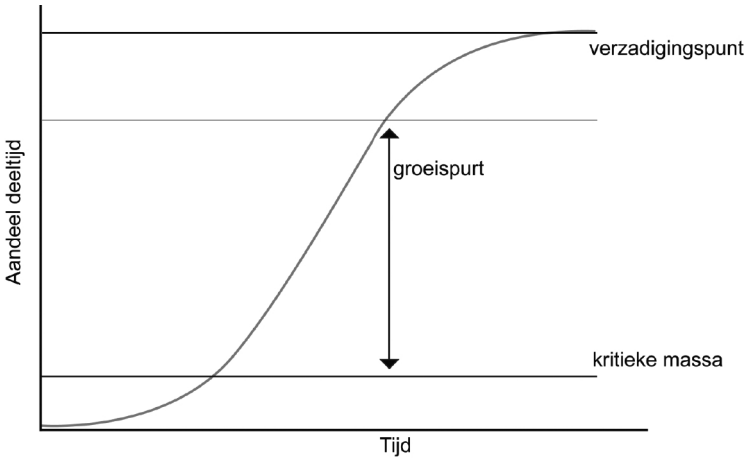

Figuur 1 S-curve van de groei van het aandeel deeltijdbanen

voor moeders, die daardoor de opvoeding van hun kinderen kunnen combineren met betaald werk. Voor deze categorie is vanwege gebrekkige kinderopvang voltijdwerk geen optie en huisvrouw zijn een minder aantrekkelijk alternatief. Wanneer vrouwen meer gaan participeren op de arbeidsmarkt, loont het te investeren in opleiding, en neemt het opleidingsniveau toe. Met de toename van het opleidingsniveau neemt ook de gewenste omvang van de deeltijdbanen toe (Bosch et al., 2010). Het resultaat is dat steeds beter opgeleide vrouwen in steeds grotere deeltijdbanen gaan werken.

Deze twee ontwikkelingen tezamen verklaren de groei van deeltijdwerk. Wanneer een 'kritieke massa' deeltijdwerk een acceptabel alternatief vindt boven nonparticipatie en voltijdwerk, ontstaat een 'groeispurt'. Het aantal deeltijdbanen neemt snel toe, de kwaliteit van de deeltijdbanen verbetert en het opleidingsniveau van de deeltijdwerkers wordt hoger. Deze ontwikkelingen versterken elkaar. In deze dynamiek is het voor werkgevers in toenemende mate aantrekkelijk om werk in deeltijd te organiseren. Wanneer dus de kritieke drempel is gepasseerd, neemt de omvang van het deeltijdwerk snel toe.

Aan deze dynamiek komt een eind wanneer de meeste vrouwen werken. Als gevolg van de succesvolle groei van deeltijdwerk begint het aantal potentiële deeltijdwerkers af te nemen. Doordat bovendien de omvang en kwaliteit van veel deeltijdbanen die van voltijdbanen beginnen te naderen, wordt het voor goed opgeleide vrouwen interessant een voltijdbaan te nemen. Het aandeel deeltijdwerkers bereikt een verzadigingspunt en neemt langzaam af, doordat steeds meer goed opgeleide vrouwen besluiten voltijds te gaan werken.

De noties van kritieke massa, groeispurt en verzadigingspunt impliceren dat in de tijd de groei van deeltijdwerk volgens de S-curve verloopt. We noemen deze S-curve het groeimodel van deeltijdwerk: met de toename van het aandeel deeltijdbanen nemen ook de kwaliteit van het deeltijdwerk en het menselijk kapitaal van de deeltijdwerkers toe.

Hoe de S-curve precies verloopt, dus wat de waarden zijn voor de kritieke massa en het verzadigingspunt, valt op basis van dit groeimodel niet te zeggen. Deze waarden zullen per land verschillen. We vermoeden dat het potentieel van deeltijdwerkers en het overheidsbeleid daarop van invloed zijn. Naarmate in de aanvangssituatie vrouwen minder op de arbeidsmarkt actief waren, kan de groei van deeltijdwerk groter zijn en zal het langer duren voor de bovengrens wordt bereikt. Overheidsbeleid lijkt van belang omdat belastingen en sociale rechten de waarde van een deeltijdbaan in verhouding tot een voltijdbaan bepalen.

Hypothesen

We kunnen nu op basis van het groeimodel hypothesen over het effect van deeltijdwerk op de arbeidsparticipatie van vrouwen en gelijkheid van vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt formuleren. We formuleren de hypothesen in termen van effecten van deeltijdwerk op de *groei* van de arbeidsparticipatie en op de *groei* van de gelijkheid, dus het verschil tussen twee opeenvolgende jaren. Daarbij veronderstellen we, in navolging van de GII, dat groei van de arbeidsparticipatie sterk zal samenhangen met de groei van de gelijkheid. We toetsen deze vooronderstelling door afzonderlijke sets hypothesen te formuleren voor groei arbeidsparticipatie vrouwen (a-hypothesen) en voor groei gelijkheid tussen mannen en vrouwen (b-hypothesen).
In de hypothesen onderscheiden we in het effect van deeltijdwerk tussen het effect van aandeel deeltijdwerk en groei deeltijdwerk. Aandeel deeltijdwerk verwijst naar de omvang van het aandeel in deeltijds werkenden in de bevolking, en groei deeltijdwerk verwijst naar de toename van het aandeel deeltijd werkenden gedurende dat jaar. Het effect van aandeel deeltijdwerk werken we uit in hypothese 1, dat van groei deeltijdwerk in hypothese 2.
Op grond van het groeimodel zijn er twee argumenten waarom we een positief effect van *aandeel deeltijdwerk* op de arbeidsparticipatie van vrouwen verwachten. Het eerste is dat van de lagere drempel voor toetreding tot de arbeidsmarkt. Wanneer er goede mogelijkheden zijn om in deeltijd te werken, zullen meer vrouwen op de arbeidsmarkt participeren, en dat heeft een positief effect op de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen en op de gelijkheid tussen mannen en vrouwen. Het tweede argument is dat een hoge mate van deeltijdwerk duidt op de aanwezigheid van veel relatief goede deeltijdbanen, waarin vaak goed opgeleide vrouwen werken. Deze overwegingen leiden tot de volgende hypothesen:

Hypothese 1a: Aandeel deeltijdwerk heeft een positief effect op de groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen.
Hypothese 1b: Aandeel deeltijdwerk heeft een positief effect op de groei van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt.

Op basis van het groeimodel verwachten we positieve effecten van *groei deeltijdwerk* op de arbeidsparticipatie van vrouwen en groei van de gelijkheid. Volgens het groeimodel zal een ‘groeispurt’ plaatsvinden als het punt van de kritieke

massa is gepasseerd. In die fase verlaten veel vrouwen de positie van non-participatie om te gaan participeren op de arbeidsmarkt. Door deze toename van de arbeidsparticipatie zal ook de grote ongelijkheid tussen vrouwen en mannen relatief snel afnemen:

Hypothese 2a: Groei deeltijdwerk heeft een positief effect op de groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen.
Hypothese 2b: Groei deeltijdwerk heeft een positief effect op de groei van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen.

Ten slotte verwachten we dat bij voortgaande groei van deeltijdwerk het effect van verdere groei op de arbeidsparticipatie van vrouwen zal afnemen. Als veel vrouwen werken, betekent verdere groei van deeltijdwerk dat in deeltijd werkende vrouwen niet doorstromen naar voltijdse posities, en mogelijk zelfs dat voltijds werkende vrouwen besluiten in deeltijd te gaan werken. Bij een groot aandeel deeltijdwerk zal het effect van snelle groei van deeltijdwerk op de arbeidsparticipatie van vrouwen afnemen:

Hypothese 3a: Naarmate het aandeel mensen dat in deeltijd werkt groter is, is het effect van de groei van deeltijdwerk op de groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen kleiner.
Hypothese 3b: Naarmate het aandeel mensen dat in deeltijd werkt groter is, is het effect van de groei van deeltijdwerk op de groei van de gelijkheid kleiner.

Data en operationaliseringen

Voor de toetsing van de hypothesen maken we gebruik van de data over arbeidsmarktparticipatie van de OECD. We gebruiken OECD-data over de omvang van de gehele bevolking, de potentiële en de werkende beroepsbevolking. Data over de verdeling van voltijd- en deeltijdbanen zijn vanaf 1977 beschikbaar. In de loop van de tijd is het aantal landen waarvoor gegevens beschikbaar zijn, toegenomen tot 34. Dit heeft geresulteerd in een dataset met 632 metingen verdeeld over 34 landen. Bijlage 1 geeft een overzicht van de gebruikte gegevens.
Als afhankelijke variabelen gebruiken we groei van de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen en groei van de gelijkheid in arbeidsparticipatie tussen vrouwen en mannen. Beide variabelen zijn samengesteld op basis van de relatieve omvang van het aandeel voltijds werkenden, het aandeel deeltijds werkenden en het aandeel burgers dat niet participeert in betaald werk. We onderscheiden niet naar de reden voor de non-participatie. In de definities van ongelijkheid op de arbeidsmarkt (zoals de GII) maakt het niet uit of vrouwen of mannen niet participeren omdat ze huishoudelijk werk verrichten, of werkloos of arbeidsongeschikt zijn. We hebben alleen gegevens voor mannen en vrouwen tussen de 25 en 54 jaar gebruikt, omdat grote verschillen in arbeidsmarktparticipatie tussen mannen en vrouwen pas ontstaan na de geboorte van kinderen. Door ons te richten op mannen en vrouwen van middelbare leeftijd voorkomen we dat onze resultaten wor-

den vertekend door de groei van deeltijdwerk onder jongeren en ouderen (Lind & Rasmussen, 2008; OECD, 2010).
Om de relatieve aandelen vast te stellen zijn de gegevens over de populatie en het aandeel deeltijds werkenden in de nettoberoepsbevolking samengevoegd. Dit betekent dat ieder lid van de populatie is toegewezen aan een van de drie arbeidsposities: (1) voltijds werkend, (2) deeltijds werkend of (3) niet participerend op de arbeidsmarkt. Het onderscheid tussen voltijd en deeltijd is gemaakt overeenkomstig de OECD-norm: een werkweek van 30 uur of meer als een voltijdse werkweek, en een werkweek van minder dan 30 uur als deeltijd. Voor elk land is voor elk jaar waarin we over data beschikten voor zowel vrouwen als mannen bepaald hoe groot het aandeel in de bevolking is dat voltijds werkt, dat in deeltijd werkt en dat niet participeert op de arbeidsmarkt.
Op basis van deze indeling naar arbeidspositie is vervolgens de groei van de arbeidsparticipatie bepaald. Gewoonlijk wordt de arbeidsparticipatie bepaald op basis van het onderscheid tussen werkenden en niet-werkenden. In onze categorisering van arbeidsposities is daaraan het onderscheid tussen voltijds en deeltijds werkenden toegevoegd. We hebben op individueel niveau aan voltijdse participatie waarde 2 toegekend en aan deeltijdparticipatie waarde 1. Dit betekent dat op landelijk niveau de arbeidsmarktparticipatie kan variëren tussen 0 en 2. Als de participatie de waarde 0 aanneemt, verricht niemand betaald werk; als deze de waarde 2 aanneemt, zijn alle mensen die tot deze categorie behoren actief in een voltijdbaan. De volgende formule geeft weer hoe we de arbeidsparticipatie hebben berekend:

$$LP_{gct} = 2 * FT_{gct} + PT_{gct}$$

LP = arbeidsparticipatie
FT = aandeel voltijdse participatie
PT = aandeel deeltijdparticipatie
g = geslacht (m/v)
c = land
t = jaar

De groei van de arbeidsparticipatie is bepaald door de ontwikkeling in de arbeidsparticipatie voor twee opeenvolgende jaren te bepalen:

$$\Delta LP_{gct} = LP_{gct} - LP_{gct-1}$$

We berekenen de groei van de arbeidsparticipatie voor zowel mannen als vrouwen. De *groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen* is de eerste afhankelijke variabele in ons onderzoek.
De tweede afhankelijke variabele is *groei van de gelijkheid*. We berekenen de mate van gelijkheid tussen mannen en vrouwen als de verschilscore tussen de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen en die van mannen. We drukken de gelijkheid uit in een maat die aangeeft hoe de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen zich verhoudt tot die van mannen:

$E_{ct} = LP_{ctv} - LP_{ctm}$
E = gelijkheid tussen mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt

E kan variëren tussen 2 en -2. Bij de waarde 2 participeren alle vrouwen in voltijdbanen en zijn mannen niet actief op de arbeidsmarkt; bij de waarde -2 participeren alle mannen in voltijdbanen en zijn vrouwen niet actief. Bij de waarde 0 is de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen gelijk aan die van mannen.
De groei van de gelijkheid wordt berekend als het verschil in gelijkheid in twee opeenvolgende jaren:

$\Delta E_{ct} = E_{ct} - E_{ct-1}$

We gebruiken in het onderzoek twee variabelen om het effect van deeltijdwerk te bepalen. Om contaminatie van de afhankelijke variabele te voorkomen werken we met variabelen waarin het geslacht niet is gespecificeerd.
De eerste variabele indiceert de omvang van het aantal deeltijdwerkers in de beroepsbevolking. Het aandeel deeltijdwerkers is berekend als het gewogen gemiddelde van het aandeel mannen en het aandeel vrouwen in de leeftijdscategorie 25-54 jaar dat in deeltijd werkt. Deze variabele verschilt per jaar.

$PT_{ct} = (PT_{ctm} * r_{ct} + PT_{ctv}) / (1 + r_{ct})$
r = ratio man/vrouw

De tweede variabele indiceert de groei van het deeltijdwerk in het voorgaande jaar. Deze is berekend als het verschil tussen het aandeel deeltijd op tijdstip t en t-1:

$\Delta PT_{ct} = PT_{ct} - PT_{ct-1}$

We gebruiken twee variabelen om te controleren voor de ontwikkeling van het aantal banen: werkloosheid en economische groei.
We hebben zelf een werkloosheidsindex geconstrueerd, omdat een werkloosheidscijfer niet voor alle landen en jaren beschikbaar was. We construeerden de werkloosheidsindex door het verschil tussen de potentiële en de werkende beroepsbevolking in onze data te berekenen. We hebben dit verschil gedeeld door de potentiële beroepsbevolking in onze data.

$U_{ct} = (PL_{ct} - AL_{ct}) / PL_{ct}$
U = werkloosheidsindex
PL = potentiële beroepsbevolking
AL = werkende beroepsbevolking

De groeicijfers van het bnp zijn ontleend aan de website van de World Bank. Deze cijfers zijn onbewerkt in de dataset opgenomen.
Omdat we werken met tijdreeksen hebben we moeten bepalen hoe we observaties van de afhankelijke en de onafhankelijke variabelen aan elkaar zouden koppelen. Zoals hierboven aangegeven, hebben we de groei in arbeidsparticipatie voor een bepaald jaar vastgesteld als het verschil in arbeidsparticipatie in dat jaar minus die in het voorgaande jaar, dus als de waarde in t minus die in t-1. Dezelfde proce-

Tabel 1 *Operationalisatie van variabelen, met aanduiding en vertraging*

	Variabele	Aanduiding	Operationalisatie	Vertraging
Afhankelijk	Verschil in participatie	ΔLP	$LP_{gct} - LP_{gct-1}$	t
	Verschil in gelijkheid	ΔE	$LP_{ctv} - LP_{ctm}$	t
Onafhankelijk	Aandeel deeltijd	PT	$(PT_{ctm} * r_{ct} + PT_{ctv}) / (1 + r_{ct})$	t-1
	Groei in deeltijd	ΔPT	$PT_{ct} - PT_{ct-1}$	t
Controle	Groei in bnp	ΔBNP	-	t-1
	Werkloosheid	U	$(PL_{ct} - AL_{ct}) / PLct$	t-1

dure hebben we toegepast voor de onafhankelijke variabele groei van deeltijdwerk. Voor de onafhankelijke variabelen aandeel deeltijdwerk en werkloosheid gebruiken we de gegevens voor het jaar voorafgaand aan die van groei arbeidsparticipatie en groei gelijkheid. We rekenen met de groei bnp in het jaar voorafgaand aan de meting van groei arbeidsparticipatie en groei gelijkheid. De operationalisering van de variabelen wordt samengevat in tabel 1.

We hebben gedurende het proces van analyse van de data enkele controles uitgevoerd om na te gaan of we een beter passend model zouden krijgen door meer vertragingstermen op te nemen. Dit naar voorbeeld van Buddelmeyer et al. (2004). In de meeste gevallen leidden meerdere vertragingstermen echter niet tot betere modelfit. In de enkele gevallen waarin dat wel het geval was, waren de oudere vertragingstermen slecht te interpreteren. Om die redenen hebben we er uiteindelijk van afgezien.

Statistisch model

In deze analyse wordt gewerkt met tijdreeksen. Tijdreeksen bestaan uit van elkaar afhankelijke waarnemingen. Om te corrigeren voor deze seriële autocorrelatie gebruiken we MIXED models (Littell et al., 2006).
In MIXED models worden de effecten geschat op basis van fixed of random parameters. Door variabelen te specificeren als 'fixed' wordt het effect van deze variabele geschat, gecontroleerd voor de seriële autocorrelatie. Als de variabele wordt gespecificeerd als 'random', wordt het effect niet geschat, maar wordt wel gecontroleerd voor autocorrelatie binnen die variabele. We hebben in onze modellen de beide onafhankelijke en de controlevariabelen als fixed gespecificeerd, terwijl de landen als een random variabele zijn gespecificeerd.
Er bestaan meerdere mogelijkheden om een MIXED model voor tijdreeksen te schatten. De afweging in de keuze van het model bestaat uit enerzijds het criterium van de modelfit, en anderzijds het criterium van de complexiteit van het model. De modelfit geeft weer in welke mate de geschatte parameters een goede weergave van de samenhangen in de data geven. Een model is meer complex naarmate het aantal parameters dat wordt geschat om tot een weergave van de

samenhangen tussen de data te komen groter is. Een simpel model, waarin dus maar weinig parameters worden geschat, leidt in de regel tot een minder goede modelfit dan een complexer model. Een complexer model bestaat daarentegen uit meer parameters en vraagt meer rekentijd. Een maat voor de modelfit is Schwarz's Bayesian Information Criterion (BIC). Een lagere BIC-score indiceert een betere fit van het model. De BIC corrigeert daarbij voor het toevoegen van extra parameters. We gebruiken de BIC bij de keuze van het juiste statistische model.

We hebben voor onze data de modelfit voor twee MIXED models berekend. Het eerste model was dat van de autoregressie. Dit is een relatief simpel model, waarin de schatting van de parameters tot stand komt op basis van verschillen tussen twee opeenvolgende jaren. Het tweede model was dat van de ante-dependence. In een ante-dependencemodel komt de schatting van de parameters tot stand op basis van de gehele tijdreeks voor het betreffende land. Bij controle van de modelfit liet het ante-dependencemodel duidelijk betere BIC-waarden zien dan het autoregressiemodel. De BIC-waarden lagen voor beide afhankelijke variabelen voor het autoregressiemodel boven de 3.500, die van het ante-dependencemodel onder de 2.000. Om die reden rapporteren we de resultaten van de ante-dependencemodellen.

De rekentijd voor ante-dependencemodellen neemt snel toe bij langere tijdreeksen. Om de modellen te kunnen schatten hebben we de maximale lengte van de tijdreeksen per land ingekort tot negentien jaren. Hierdoor is het aantal cases in deze analyses uiteindelijk beperkt tot 554. Ook hebben we voor de helderheid van de interpretatie alle variabelen in de analyse gestandaardiseerd.

Analysestrategie

We analyseren achtereenvolgens de effecten voor groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen en voor groei van de gelijkheid. We volgen voor de analyse van deze beide variabelen dezelfde stappen. In een eerste stap presenteren we de effecten van de variabele aandeel deeltijdwerk voor een langere periode op basis van gemiddelden. We hebben daartoe voor de 34 landen in onze dataset voor alle variabelen de gemiddelden berekend. De uitkomsten van deze berekeningen staan vermeld in bijlage 1. De uitkomsten van deze analyse geven een eerste indicatie van de juistheid van de hypothesen en – belangrijker – inzicht in verschillen tussen de landen.

Vervolgens presenteren we voor elk van deze twee variabelen een serie van modellen op basis van de jaarcijfers. In de serie schatten we eerst het effect van de beide variabelen aandeel deeltijdwerk en groei deeltijdwerk afzonderlijk (modellen 1 en 2), dan deze beide variabelen gezamenlijk (model 3), dan een model met daaraan ook toegevoegd de interactieterm tussen de termen (model 4) en uiteindelijk het volledige model met ook de controlevariabelen (model 5).

Met de interactieterm tussen aandeel deeltijdwerk en groei deeltijdwerk toetsen we de hypothesen over de plafondeffecten. Het interactie-effect wordt gespecificeerd als de multiplicatieve term van de gestandaardiseerde variabelen aandeel

deeltijd en groei deeltijd. We verwachten positieve effecten voor de hoofdeffecten aandeel deeltijdwerk (H1) en groei deeltijdwerk (H2) en, als uitdrukking van het plafondeffect, een negatief interactie-effect (H3).
Voorafgaand aan de uitvoering van de schattingen hebben we modelassumpties getoetst. We hebben ons daarbij gericht op toetsing van de normaliteit van de verdelingen en de aanwezigheid van uitbijters. De toetsing op normaliteit liet geen schendingen van de modelassumpties zien. Voor wat betreft de afhankelijke variabelen vonden we voor groei van de gelijkheid in Duitsland voor 1992 en 1993 achtereenvolgens een zeer sterke stijging en een zeer sterke daling. Deze fluctuatie is niet in de analyse opgenomen.

Resultaten

Figuur 2 laat een positief verband zien tussen het aandeel deeltijdwerk en de groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen ($r = 0{,}41$; $p = 0{,}016$). Het zwakke verband wordt met name veroorzaakt door een aantal, vaak Oost-Europese landen waarin weinig in deeltijd wordt gewerkt en de arbeidsparticipatie van vrouwen niet is toegenomen of zelfs is afgenomen (zoals Tsjechië en Slovakije). Nederland heeft een hoog aandeel deeltijd, en in Nederland is de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen flink gegroeid. Groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen hoeft echter niet via de toename van deeltijdwerk te gaan: in Ierland, Luxemburg en Spanje is de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen ook snel toegenomen, terwijl de omvang van het aandeel deeltijd beperkt is gebleven.
Figuur 3 laat geen samenhang zien tussen aandeel deeltijdwerk en groei gelijkheid ($r = 0{,}21$; $p = 0{,}23$). De figuur laat zien dat Nederland weliswaar een uitbijter is wat betreft het aandeel deeltijdwerk, maar tot de middenmoot behoort wat betreft de groei van gelijkheid. In landen waar volgens figuur 1 de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen sterk is toegenomen, maar het aandeel deeltijd beperkt is gebleven (zoals Spanje, Ierland en Chili), is de gelijkheid aanmerkelijk sneller gegroeid.

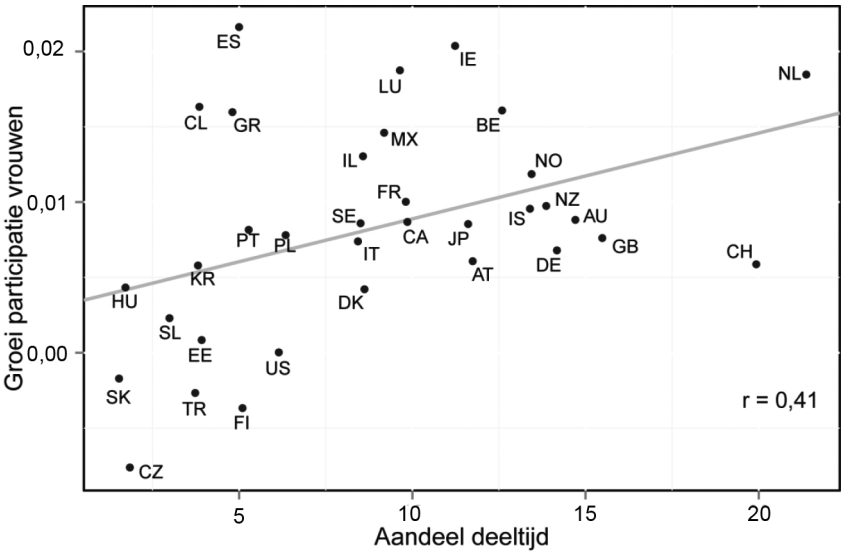

Bron: bijlage 1; eigen berekeningen gebaseerd op OECD (2012)

Figuur 2 Aandeel deeltijdbanen en groei arbeidsparticipatie van vrouwen (gemiddelden per land)

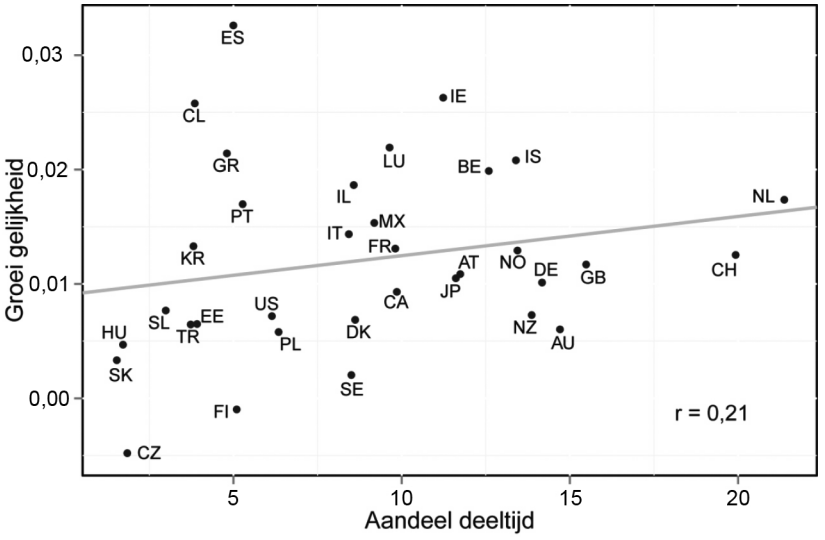

Bron: bijlage 1; eigen berekeningen gebaseerd op de OECD (2012)

Figuur 3 Aandeel deeltijdbanen en groei gelijkheid (gemiddelden per land)

De uitkomsten van de ante-dependencemodellen voor de groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen staan weergegeven in tabel 2. Model 1 laat zien dat het effect van aandeel deeltijd op de groei van de participatie van vrouwen significant positief is. Model 2 laat zien dat het effect van de groei van deeltijdwerk op de groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen niet significant is. Model 3 laat zien dat deze effecten niet veranderen als de variabelen gezamenlijk worden toegevoegd. In model 4 is ook het interactie-effect tussen aandeel deeltijdwerk en groei deeltijdwerk toegevoegd. Het interactie-effect is niet significant. In model 5 zijn ook de beide controlevariabelen groei bnp en werkloosheid toegevoegd. De beide controlevariabelen hebben een sterk positief effect op de arbeidsparticipatie van vrouwen. Dit betekent dat vrouwen meer gaan participeren bij grotere economische groei, en als de werkloosheid een hoge stand heeft bereikt. In dit model neemt het positieve effect van aandeel deeltijdwerk op de groei van de participatie van vrouwen sterk toe en wordt ook het interactie-effect significant.

H1a luidde: Aandeel deeltijdwerk heeft een positief effect op de groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen. Aandeel deeltijdwerk laat in alle modellen waarin de variabele is opgenomen een positief effect op de groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen zien. Dit betekent dat H1a wordt gesteund door de uitkomsten van deze modellen.

H2a luidde: Groei deeltijdwerk heeft een positief effect op de groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen. De groei van deeltijdwerk laat in geen van de modellen een significant effect zien, en het teken van de groei van deeltijdwerk is in alle modellen negatief. Dit betekent dat H2a niet wordt gesteund door de uitkomsten van de analyses.

H3a luidde: Naarmate het aandeel mensen dat in deeltijd werkt groter is, is het effect van de groei van deeltijdwerk op de groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen kleiner. Model 5 laat een significant negatief interactie-effect zien van aandeel deeltijdwerk en groei deeltijdwerk op de groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen. Het effect nadert significantie in model 4, en is significant in model 5 als de controlevariabelen zijn toegevoegd. Het negatieve teken impliceert dat naarmate meer mensen in deeltijd werken, het effect van de groei van deeltijdwerk op de arbeidsmarktparticipatie negatief wordt. Dit is steun voor H3a.

Tabel 2 Ante-dependencemodellen met groei participatie vrouwen als afhankelijke variabele

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4		Model 5	
	Schattingen	**Std.afw**	**Schattingen**	**Std.afw**	**Schattingen**	**Std.afw**	**Schattingen**	**Std.afw**	**Schattingen**	**Std.afw**
Intercept	0,093	0,041	0,089	0,042	0,091	0,041	0,102	0,041	0,061	0,034
Aandeel deeltijd	0,085 *	0,040			0,088 *	0,041	0,088 *	0,040	0,191 **	0,036
Groei deeltijd			-0,060	0,033	-0,062	0,033	-0,048	0,034	-0,057	0,033
Groei * aandeel							-0,067	0,038	-0,094 **	0,036
Bnp groei									0,263 **	0,038
Werkloosheid									0,141 **	0,034
BIC-score	1.676		1.678		1.678		1.681		1.616	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$. Alle data afkomstig van OECD (2012) en World Bank (2012); het betreft arbeidsmarktdata van mannen en vrouwen tussen de 25 en 54 jaar. Op de data zijn zelf berekeningen uitgevoerd. Voor alle modellen geldt N = 554, opgebouwd uit 34 landen.

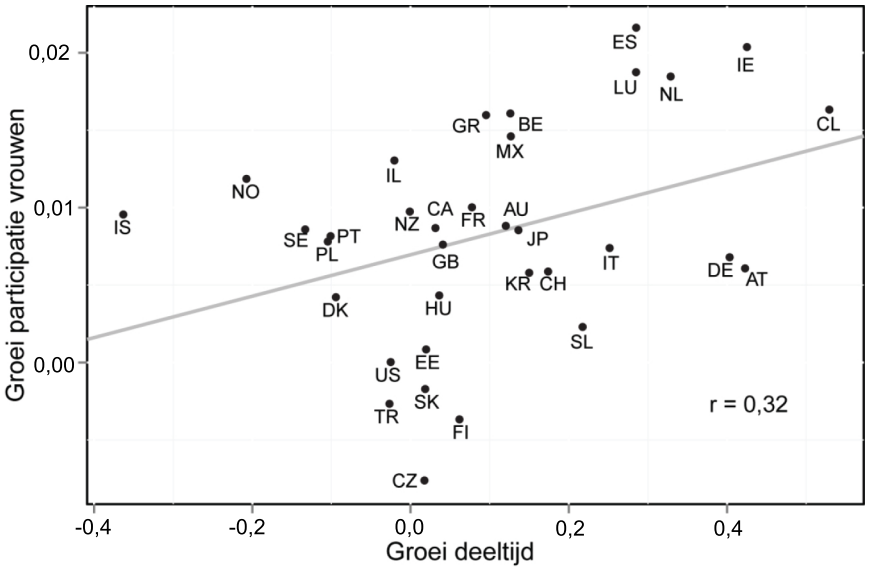

Bron: bijlage 1; eigen berekeningen gebaseerd op OECD (2012)

Figuur 4 ***Groei deeltijdbanen en groei arbeidsparticipatie van vrouwen (gemiddelden per land)***

We richten ons nu op de analyses voor de effecten op groei van de gelijkheid. Figuur 4 laat net geen significante correlatie zien tussen de groei van deeltijdwerk en de groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen ($r = 0{,}32$; $p = 0{,}07$). In een aantal landen is zowel deeltijdwerk als arbeidsparticipatie toegenomen (Spanje, Luxemburg, Ierland, Nederland en Chili), maar het effect wordt gedempt door landen waarin deeltijdwerk is afgenomen en de arbeidsparticipatie van vrouwen toch is toegenomen (Israël, Noorwegen, Zweden, Polen en Portugal). Niettemin blijkt uit figuur 5 dat de groei van deeltijdwerk wel significant positief samen te hangen met groei van de gelijkheid ($r = 0{,}39$; $p = 0{,}02$). De reden is dat vooral in de landen waar deeltijdwerk sterk is gegroeid ook de gelijkheid sterk is gegroeid.

De uitkomsten van de ante-dependencemodellen op groei gelijkheid staan weergegeven in tabel 3. Model 1 laat zien dat aandeel deeltijdwerk geen significant effect heeft op de groei van de gelijkheid. Model 2 laat een significant positief effect van de groei van deeltijd op de groei van de gelijkheid zien. In model 3 is dit effect van de groei van deeltijdwerk nog steeds significant. Het effect van aandeel deeltijdwerk is ook in dit model niet significant. In model 4 is ook het interactie-effect toegevoegd. Het interactie-effect vertoont een significant negatief effect. Het hoofdeffect van de groei van deeltijdwerk is ook in dit model significant positief, terwijl het effect van aandeel deeltijdwerk weer niet significant is. In model 5 zijn ook de controlevariabelen toegevoegd. De effecten van groei bnp en van werkloosheid zijn beide significant negatief. Dit betekent dat mannen meer dan vrouwen profiteren van banengroei bij een hoger bnp of bij een hoge stand van de

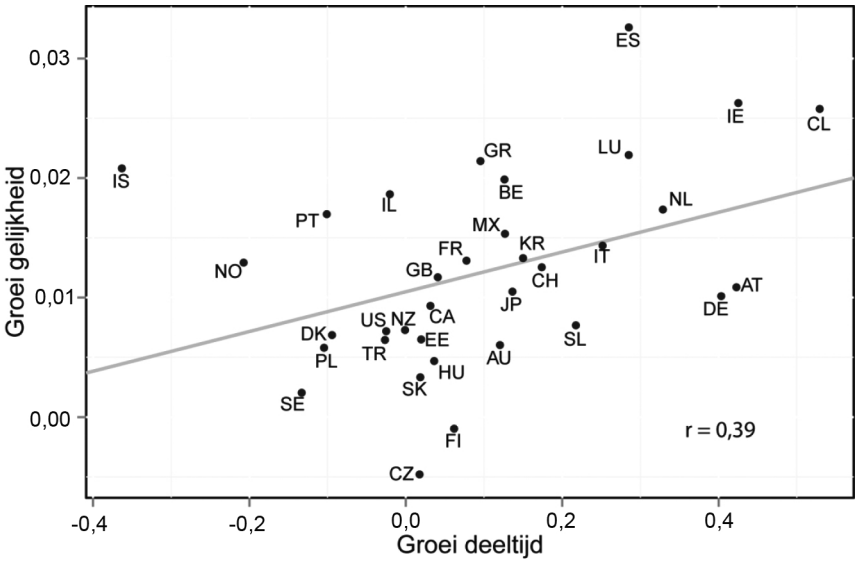

Bron: bijlage 1; eigen berekeningen gebaseerd op OECD (2012)

Figuur 5 Groei deeltijdbanen en groei gelijkheid (gemiddelden per land)

werkloosheid. Het effect van aandeel deeltijdwerk is ook in dit model niet significant, terwijl de groei van deeltijdwerk weer een positief effect laat zien en het interactie-effect negatief is.

H1b luidde: Aandeel deeltijdwerk heeft een positief effect op de groei van de gelijkheid van vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt. Het effect van aandeel deeltijdwerk is in alle modellen waarin deze variabele is opgenomen niet significant. H1b wordt niet gesteund door de data.

H2b luidde: Groei deeltijdwerk heeft een positief effect op de groei van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen. Het effect van de groei van deeltijdwerk is in alle modellen significant positief. De uitkomsten van de analyse steunen H2b.

H3b luidde: Naarmate het aandeel mensen dat in deeltijd werkt groter is, is het effect van de groei van deeltijdwerk op de groei van de gelijkheid kleiner. De modellen 4 en 5 laten beide een significant negatief interactie-effect zien. Dit betekent dat H3b wordt gesteund door de data.

Tabel 3 Ante-dependence modellen met groei gelijkheid tussen mannen en vrouwen als afhankelijke variabele

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4		Model 5	
	Schattingen	**Std.afw**	**Schattingen**	**Std.afw**	**Schattingen**	**Std.afw**	**Schattingen**	**Std.afw**	**Schattingen**	**Std.afw**
Intercept	-0,077	0,032	-0,077	0,032	-0,076	0,032	-0,071	0,032	-0,063	0,032
Aandeel deeltijd	0,046	0,032			0,046	0,032	0,052	0,032	0,017	0,035
Groei deeltijd			0,063 *	0,027	0,063 *	0,028	0,084 **	0,028	0,088 **	0,029
Groei * aandeel							-0,122 **	0,032	-0,119 **	0,032
Bnp groei									-0,094 **	0,034
Werkloosheid									-0,072 *	0,034
BIC-score	1.487		1.486		1.489		1.482		1.460	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$. Alle data afkomstig van OECD (2012) en World Bank (2012); het betreft arbeidsmarktdata van mannen en vrouwen tussen de 25 en 54 jaar. Op de data zijn zelf berekeningen uitgevoerd. Voor alle modellen geldt N = 554, opgebouwd uit 34 landen.

Aanvullend onderzoek

De analyses laten zien dat vier van de zes hypothesen worden gesteund door de data. Twee hypothesen worden niet gesteund door de data. Een opvallend gegeven is dat bij de eerste hypothese wel een positief effect wordt gevonden voor groei arbeidsparticipatie van vrouwen (H1a), maar niet voor groei gelijkheid (H1b) en bij de tweede hypothese wel een positief effect voor groei gelijkheid (H2b), maar niet voor groei arbeidsparticipatie van vrouwen (H2a). Deze uitkomsten suggereren dat de samenhang tussen groei arbeidsparticipatie van vrouwen en groei gelijkheid veel zwakker is dan we op grond van de literatuur (bijv. de GII) zouden verwachten. We hebben aanvullend onderzoek gedaan naar de oorzaak van het verschil in uitkomsten tussen groei arbeidsmarktparticipatie en groei gelijkheid.

De conclusie van het aanvullende onderzoek is dat het statistisch verband tussen groei arbeidsparticipatie en groei gelijkheid zwak is door arbeidsmarktfluctuaties. De data laten relatief grote arbeidsmarktfluctuaties tussen de jaren zien. In jaren van goede conjunctuur neemt niet alleen de arbeidsparticipatie van vrouwen en deeltijdwerkers, maar ook die van mannen en voltijdwerkers snel toe. Het gevolg is dat een grotere arbeidsmarktparticipatie van vrouwen niet zonder meer grotere gelijkheid tussen mannen en vrouwen impliceert.

Deze relatief grote jaarlijkse fluctuaties in de arbeidsmarktparticipatie en gelijkheid dragen ook bij aan de relatief zwakke samenhang van deze variabelen met aandeel en groei deeltijdwerk. Maar deze jaarlijkse fluctuaties blijken over een langere termijn gezien de uitkomsten niet sterk te beïnvloeden (vgl. de figuren 2-5). De bijdrage van deeltijdwerk aan veranderingen in de participatie van vrouwen en gelijkheid is überhaupt klein door het kleine aantal deeltijdwerkers en doordat transities van en naar deeltijdwerk maar weinig aan verandering bijdragen in vergelijking met transities van voltijd naar non-participatie en vice versa. De modellen en figuren laten voor vier van de zes hypothesen zwakke, maar statistisch significante effecten in de verwachte richting zien. De gerapporteerde effecten voor de twee hypothesen die niet worden gesteund door de data zijn niet significant.

Conclusie

We hebben in dit artikel het effect van deeltijdwerk onderzocht op de groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen en op de gelijkheid tussen vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt. Voor de beantwoording van de vraag ontwikkelden we hypothesen op basis van een groeimodel van deeltijdwerk. Volgens het groeimodel nemen boven een zekere kritieke massa het aandeel deeltijdbanen, de kwaliteit van de deeltijdbanen en het menselijk kapitaal van de deeltijdwerkers snel toe, totdat een verzadigingspunt wordt bereikt. Op basis van dit groeimodel ontwikkelden we de hypothesen dat zowel het aandeel deeltijdwerk als een toename van het deeltijdwerk een positief effect heeft op de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen en op de gelijkheid. We verwachtten een minder sterk positief en mogelijk

zelfs een negatief effect van de groei van deeltijdwerk als het aandeel deeltijdwerk groot is. We hebben deze hypothesen getoetst in een vergelijkende analyse met tijdreeksen voor 34 landen. De resultaten kunnen nu als volgt worden samengevat.

Een hoog aantal deeltijdbanen heeft een positief effect op de arbeidsmarktparticipatie. Deze uitkomst impliceert dat een groot aandeel deeltijdwerk de drempels in de toegang tot de arbeidsmarkt verlaagt, waardoor het voor vrouwen gemakkelijker wordt om tot de arbeidsmarkt toe te treden of op de arbeidsmarkt te blijven na de geboorte van kinderen. Dit betekent dat per saldo deeltijdwerk een positiever effect heeft op de arbeidsmarktparticipatie dan wanneer vrouwen voor de keuze worden gesteld voltijds te blijven werken of te stoppen met werken na de geboorte van een kind. Dit effect van aandeel deeltijdwerk wordt minder sterk, en wordt mogelijk zelfs negatief, naarmate het aandeel deeltijdbanen verder toeneemt. We vonden geen positief effect van de groei van deeltijdwerk op de groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen.

Voor wat betreft de groei van de gelijkheid vonden we geen positief effect van aandeel deeltijdwerk op de gelijkheid tussen mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt. Wel heeft de groei van deeltijdwerk een positief effect op de gelijkheid. Dit betekent dat in landen waar het deeltijdwerk groeit ook de gelijkheid op de arbeidsmarkt toeneemt. Ook dit effect wordt minder sterk naarmate het aandeel deeltijdwerkers in de bevolking toeneemt.

Deze resultaten impliceren dat de groei van deeltijdwerk een positief effect heeft op de gelijkheid tussen mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt. Aandeel deeltijdwerk heeft een positief effect op de arbeidsparticipatie van vrouwen en de groei van deeltijdwerk een positief effect op de groei van gelijkheid. We concluderen hieruit dat deeltijdwerk een positief effect heeft op de arbeidsparticipatie van vrouwen en op de gelijkheid op de arbeidsmarkt. We tekenen hierbij aan dat niet alle getoetste effecten significant zijn, dat de gevonden effecten niet heel sterk zijn, en dat de kracht van de effecten afneemt naarmate het aandeel deeltijdwerk of de groei van deeltijdwerk groter wordt. Dit betekent dat het positieve effect van deeltijdwerk aan verschillende beperkingen onderhevig is.

Voor het debat over het effect van deeltijdwerk op gelijkheid trekken we uit deze analyses twee conclusies. De eerste is dat het hoge aandeel deeltijdwerk bijdraagt aan de arbeidsparticipatie van vrouwen. Ruime mogelijkheden tot deeltijdwerk en goede kwaliteit van deeltijdbanen bevorderen de arbeidsparticipatie van vrouwen. De tweede conclusie is dat verdere groei van deeltijdwerk van vrouwen bij het huidige hoge aandeel deeltijdbanen nog maar weinig zal bijdragen aan de gelijkheid van vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt. Daarentegen zou verdere stijging van de participatie van mannen in deeltijdbanen wel een belangrijke bijdrage aan de groei van de gelijkheid kunnen leveren. Door de veranderingen op de Nederlandse arbeidsmarkt zijn we de afgelopen vier decennia flink veel dichter bij het door Joke Smit (1978) in de jaren zeventig geschetste ideaal van een 25-urige werkweek voor vrouwen en mannen gekomen, maar er is nog steeds een flink stuk te gaan.

Literatuur

Bosch, N., Deelen, A. & Euwals, R. (2010). Is part-time employment here to stay? Working hours of Dutch women over successive generations. *Labour, 24*(1), 35-54.

Buddelmeyer, H., Mourre, G. & Ward, M. (2004). *The determinants of part-time work in EU countries: empirical investigations with macro panel data*. European Commission Economic Paper No, 213 and IZA Discussion Paper No. 1361.

Epstein, C.F., Seron, C., Oglensky, B. & Sauté, R. (1999). *The part-time paradox: Time norms, professional life, family and gender*. London: Routledge.

Lejour, A., Münch, C. & Wijnbergen, S. van (2010). The determinants of female labour market participation in Europe. In J. Plantenga (Eds.), *24orMore International Conference on Increasing Female Labour Participation* (pp. 101-111). The Hague: Task force part-time plus.

Lind, J. & Rasmussen, E. (2008). Paradoxical patterns of part-time employment in Denmark? *Economic and industrial democracy, 29*(4), 521-540.

OECD (2010). How good is part-time work. In OECD, *Employment outlook 2012: Moving beyond the jobs crisis* (pp. 211-266). Paris: OECD publishing.

Pas, B. & Peters, P. (2010). The conspiracy on work-life balance. In J. Plantenga (Eds.), *24orMore International Conference on Increasing Female Labour Participation* (pp. 83-85). The Hague: Task force part-time plus.

Plantenga, J. & Remery, C. (2010). Flexibility and gender equality: a comparative analysis. In J. Plantenga (Eds.), *24orMore International Conference on Increasing Female Labour Participation* (pp. 12-25). The Hague: Task force part-time plus.

SCP (2008). *Nederland deeltijdland: Vrouwen en deeltijdwerk*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Smit, J. (1978). De minderheidsgroep met de thuiswaarde. In J. Smit (1984). *Er is een land waar vrouwen willen wonen. Teksten 1967-1981* (pp. 261-284). Amsterdam: Sara.

Sundström, M. & Stafford, F.P. (1992). Female labour force participation, fertility and public policy in Sweden. *European journal of population, 8*(3), 199-215.

Sundström, M. (1991). Part-time work in Sweden: Trends and equality effects. *Journal of economic issues, 25*(1), 167-178.

Tijdens, K., (1998). *Zeggenschap over arbeidstijden*. Amsterdam: Welboom.

Tilly, C. (1996). *Half a job: bad and good part-time jobs in a changing labor market*. Philadelphia: Temple University Press.

Databronnen

OECD (2012). *OECD statistics: Labour force statistics*. [OECD.stat extracts] Gedownload op 1 december 2012, http://stats.oecd.org.

The World Bank (2012). *Data: GDP growth (annual %)*. [The World Bank] Gedownload op 1 december 2012, http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG.

Bijlage 1

Overzicht van alle variabelen gebruikt voor de normale lineaire regressie; vanaf wanneer data beschikbaar waren, hoeveel cases (N) zijn gebruikt en de gemiddelden van alle in dit onderzoek gebruikte variabelen[a]

Nr.	Land	Vanaf	N	ΔLP	ΔE	zPT	zΔPT	ΔBNP	U
1	Australië	2001	9	0,009	0,004	1,128	0,047	3,343	0,057
2	Oostenrijk	1995	15	0,006	0,005	0,542	0,66	2,453	0,037
3	België	1983	26	0,017	0,011	0,472	0,294	2,106	0,077
4	Chili	1977	32	0,015	0,011	0,044	0,016	2,802	0,073
5	Canada	1996	13	0,016	0,012	-1,019	0,875	5,342	0,067
6	Tsjechië	1993	16	-0,008	-0,003	-1,416	-0,161	2,321	0,055
7	Denemarken	1983	26	0,009	0,006	0,182	-0,727	2,038	0,058
8	Estland	2000	10	0,001	0,004	-1,006	-0,157	6,43	0,076
9	Finland	1991	19	-0,004	-0,001	-0,773	-0,072	2,842	0,067
10	Frankrijk	1991	19	0,01	0,007	0,16	-0,04	2,152	0,085
11	Duitsland	1991	19	0,004	0,005	0,94	0,557	2,058	0,066
12	Griekenland	1991	19	0,016	0,011	-0,83	-0,003	2,294	0,073
13	Hongarije	1995	15	0,004	0,003	-1,441	-0,123	1,748	0,071
14	IJsland	1991	18	0,01	0,01	0,869	-0,932	3,522	0,025
15	Ierland	1983	8	0,021	0,016	0,091	0,55	4,024	0,094
16	Israël	1995	15	0,013	0,011	-0,084	-0,238	4,314	0,071
17	Italië	1983	27	0,009	0,007	-0,282	0,244	1,97	0,066
18	Japan	2002	8	0,009	0,005	0,516	0,079	2,644	0,028
19	Korea	1989	21	0,005	0,005	-1,043	0,023	6,531	0,03
20	Luxemburg	1983	26	0,021	0,012	-0,108	0,313	4,375	0,024
21	Mexico	1995	15	0,015	0,009	0,036	0,06	3,258	0,027
22	Nederland	1987	23	0,021	0,011	2,183	0,553	2,482	0,054
23	Nieuw-Zeeland	1986	23	0,007	0,006	0,925	-0,163	2,334	0,048
24	Noorwegen	1989	21	0,011	0,008	0,914	-0,638	2,984	0,028
25	Polen	1997	13	0,008	0,004	-0,526	-0,409	4,011	0,126
26	Portugal	1986	24	0,016	0,011	-0,732	-0,283	2,794	0,051
27	Slovakije	1994	15	-0,002	0,002	-1,478	-0,159	2,665	0,125
28	Slovenië	2002	7	0,002	0,004	-1,19	0,243	2,976	0,051
29	Spanje	1987	23	0,023	0,017	-0,881	0,28	2,779	0,124
30	Zweden	1998	12	0,009	0,002	-0,098	-0,467	2,169	0,041
31	Zwitserland	1991	18	0,006	0,005	2,162	0,155	1,751	0,031
32	Turkije	1988	21	-0,003	0	-1,009	-0,116	3,986	0,066
33	Verenigd Koninkrijk	1984	25	0,011	0,008	1,266	-0,099	2,581	0,062
34	Verenigde Staten	1979	31	0,007	0,007	-0,533	-0,181	3,009	0,049
	Alle landen		632	0,01	0,008	0	0	3,013	0,061

[a] N = aantal cases; ΔLP = groei in participatie vrouwen; ΔE = groei in gelijkheid; zPT = gestandaardiseerd aandeel deeltijd in populatie; zΔPT = gestandaardiseerde groei in aandeel deeltijd in populatie; ΔBNP = groei in bnp; U = werkloosheidsindex. Alle data afkomstig van OECD (2012) en World Bank (2012). Op de data zijn zelf berekeningen uitgevoerd.

Arbeidsmarktdynamiek in Nederland: 2003-2013

Bart Loog, Wendy Smits & Robert de Vries[*]

In dit artikel onderzoeken we of er, los van de conjuncturele ontwikkelingen, sprake is van een structurele verandering in de arbeidsmarktdynamiek in Nederland gedurende de periode 2003-2013. We bekijken verschillende maten voor arbeidsmarktdynamiek: (1) totale reallocatie van werkenden, dat wil zeggen de som van de stromen van werkenden in en uit banen, (2) de afzonderlijke stromen in- en uit banen, (3) stromen in en uit banen verbijzonderd naar stromen van werk naar werk en stromen tussen werk en werkloosheid/inactiviteit. We vinden dat zowel de instroom als de uitstroom uit banen structureel is toegenomen. Deze toename betreft echter vooral stromen tussen werk en geen werk. De baan-baanmobiliteit is niet structureel toegenomen. Mensen vinden na baanverlies minder vaak aansluitend een nieuwe baan en hebben eerst een periode geen werk. De toegenomen flexibilisering komt vooral voor rekening van lager en middelbaar opgeleiden. Zij zien de kans om werkloos te worden structureel toenemen, terwijl de kans om vanuit werkloosheid weer aan de slag te gaan niet is toegenomen.

Inleiding

De arbeidsmarkt is voortdurend in beweging. Door de oprichting van nieuwe bedrijven of de uitbreiding van bestaande bedrijven ontstaan nieuwe banen. Tegelijkertijd verdwijnen er banen doordat bedrijven moeten inkrimpen of sluiten. Deze netto baancreatie en -vernietiging wordt weerspiegeld in de (bruto) arbeidsmarktstromen van personen; van werk naar werk en tussen werk en geen werk. Deze aanpassingen zorgen ervoor dat mensen daar aan het werk gaan waar ze het meest productief zijn. Uit verschillende onderzoeken blijkt dan ook dat de reallocatie van werkenden één van de belangrijkste aanjagers van economische groei is (OECD, 2009).

Arbeidsmarktdynamiek is al enkele decennia een belangrijk beleids- en onderzoeksthema. Economische en technologische ontwikkelingen stellen steeds hogere eisen aan het aanpassingsvermogen van de arbeidsmarkt. Door de toegenomen globalisering en informatisering ondervinden bedrijven steeds meer concurrentie. Zij zullen daarom in staat moeten zijn hun arbeidsorganisatie snel en tegen geringe kosten aan te passen (WRR, 2007). Eind jaren negentig van de vorige eeuw werd duidelijk dat het aanpassingsvermogen van de Nederlandse arbeidsmarkt onvoldoende was om de snelle economische en technologische ontwikkelingen te kunnen bijbenen (SER, 2006). De in 1999 ingevoerde Wet flexibili-

* Bart Loog (b.loog@cbs.nl), Wendy Smits en Robert de Vries zijn allen werkzaam bij het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

teit en zekerheid beoogde het aanpassingsvermogen van de Nederlandse arbeidsmarkt te vergroten (Verhulp, 2013). Vanuit zowel de wetenschap als het beleid wordt echter aangegeven dat een verdere dynamisering van de arbeidsmarkt noodzakelijk is (SZW, 2013).

Hoewel een toename van de dynamiek van werkenden in en uit banen in principe zou moeten leiden tot een betere reallocatie van werkenden over banen, zijn de gevolgen niet per se voor iedereen positief. Werkenden die elders een beter betaalde baan vinden, gaan erop vooruit, maar er zijn ook mensen die na baanverlies werkloos worden. De laatste jaren is er sprake geweest van een toegenomen vraag naar hoger opgeleiden ten koste van lager en middelbaar opgeleiden (Ter Weel, 2012). Dat uit zich in een slechtere arbeidsmarktpositie van lager en middelbaar opgeleiden. In 2012 had 48% van de lager opgeleiden betaald werk voor minimaal 12 uur per week, 71% van de middelbaar opgeleiden en 83% van de hoger opgeleiden (CBS, Statline). Naar verwachting zullen daarom met name lager en middelbaar opgeleiden de negatieve gevolgen van een eventuele toename van de arbeidsmarktdynamiek ondervinden.[1]

In deze bijdrage bekijken we de dynamiek op de Nederlandse arbeidsmarkt over de periode 2003-2013. Onderzocht wordt of er in de afgelopen tien jaar, los van de conjuncturele ontwikkelingen, sprake is van een structurele verandering in de arbeidsmarktdynamiek en of daarin verschillen zijn tussen lager, middelbaar en hoger opgeleiden.

Arbeidsmarktdynamiek kan zowel vanuit het bedrijfs- als persoonsperspectief worden beschreven. Bij het bedrijfsperspectief wordt gekeken naar veranderingen in het aantal banen op bedrijfsniveau. In dit artikel wordt uitgegaan van het persoonsperspectief. Hierin staan wisselingen tussen arbeidsmarktposities van personen centraal. Het totale aantal (bruto) stromen van werkenden in en uit banen is groter dan het totaal (netto) baanstromen, omdat er ook sprake is van instroom in bestaande banen en uitstroom uit banen die niet verdwijnen. Zo kunnen werknemers worden ontslagen zonder dan hun baan vervalt, of ze vertrekken vrijwillig omdat ze elders een betere baan hebben gevonden. De vrijgevallen banen moeten dan weer worden opgevuld, hetzij door mensen die voorheen niet werkzaam waren, hetzij door mensen die voorheen elders werkzaam waren.

We analyseren zowel de totale reallocatie van personen, dat wil zeggen alle transities in en uit werk, en van werk naar werk,[2] als de afzonderlijke transities van personen *in* banen en *uit* banen. Om een beeld te krijgen van de gevolgen van arbeidsmarktdynamiek voor individuele werkenden maken we daarbij ook onderscheid tussen transities van werk naar werk (wisselen mensen vaker van baan?) en stromen tussen werk en geen werk (worden mensen vaker werkloos, komen werklozen makkelijker weer aan het werk?) (zie ook Bassanini et al., 2010).

Methode

De bruto stromen van werkenden in en uit banen bestaan uit stromen van werk (E) naar werk en tussen werk en werkloosheid (U) of inactiviteit (I). De reallocatie van werkenden gedurende periode t (R_t) wordt gegeven door:

$$R_t = N_t^{IE} + N_t^{UE} + N_t^{EE} + N_t^{EI} + N_t^{EU}$$

waar N_t^{ij} het aantal personen weergeeft dat tussen de tijdstippen $t - 1$ en t een transitie van i naar j doormaakt. De totale uitstroom van werkenden uit banen wordt gegeven door:

$$N_t^{E\rightarrow} = N_t^{EE} + N_t^{EI} + N_t^{EU}$$

De totale instroom door:

$$N_t^{\rightarrow E} = N_t^{EE} + N_t^{IE} + N_t^{UE}$$

De omvang van stromen tussen verschillende arbeidsmarktposities is mede afhankelijk van de omvang van deze posities. Als de werkloosheid sterk toeneemt, neemt doorgaans niet alleen de instroom in werkloosheid toe, maar ook de uitstroom, zelfs als de kans op uitstroom afneemt (Smits et al., 2012). Aangezien het vanuit individueel perspectief van belang is om te achterhalen hoe groot de kans is op het maken van een transitie (bijvoorbeeld van werkloos naar werkzaam), staan transitiekansen in onderstaande analyse centraal. Deze transitiekansen tussen de verschillende arbeidsposities worden gegeven door

$$\lambda_t^{ij} = \frac{N_t^{ij}}{N_{t-1}^{i}},$$

waar N^i_{t-1} het aantal personen is dat zich aan het begin van de periode in arbeidsmarktpositie i bevindt. De uitstroomratio λ_t^{EU} geeft bijvoorbeeld de kans weer dat iemand die op tijdstip $t - 1$ betaald werk heeft, op tijdstip t werkloos is.[3]
Om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de transitiekansen tijdens de conjuncturele cyclus worden in de analyse de logaritmen van de reeksen geregresseerd op het werkloosheidspercentage

$$u_t = U_t / (E_t + U_t),$$

een lineaire trend t en vier kwartaaldummies om te corrigeren voor seizoeninvloeden (zie ook Gomes, 2012):

$$\log \lambda_t^{ij} = \beta_{ij} u_t + \gamma_{ij} t + \alpha_{ij}^1 D^1 + \alpha_{ij}^2 D^2 + \alpha_{ij}^3 D^3 + \alpha_{ij}^4 D^4 + \in_t$$

De coëfficiënt β_{ij} is een indicator voor de cyclische eigenschappen van transitiekansen van positie i naar j, en Y_{ij}, een indicator voor de structurele verandering in deze kansen. Als $\beta_{ij} > 0$ dan gedraagt de transitiekans van i naar j zich anticyclisch. Naarmate de conjunctuur verslechtert en de werkloosheid toeneemt, is de transitiekans van i naar j groter. Als $\beta_{ij} < 0$ dan is de transitiekans procyclisch; naarmate de conjunctuur verslechtert, neemt de transitiekans van i naar j af. Als $\beta_{ij} = 0$ dan is de transitiekans acyclisch. Een positieve Y_{ij} duidt op een structurele toename van de transitiekans i naar j, en dus op meer dynamiek/arbeidsmobiliteit.

Data

Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van de jaargangen 2003 tot en met 2013 van de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het Centraal Bureau voor de Statis-

tiek (CBS). De EBB is een roterend panelonderzoek onder ongeveer 65 duizend huishoudens per jaar. Binnen elk huishouden worden personen van 15 jaar en ouder geïnterviewd. Huishoudens worden een jaar lang gevolgd. Na het eerste interview volgen met tussenpozen van ongeveer drie maanden nog vier vervolginterviews. Respondenten krijgen vragen over hun arbeidsmarktpositie, werkkring, opleidingsachtergrond en andere achtergrondkenmerken. Vanwege het panelkarakter is de EBB bij uitstek geschikt om de dynamiek op de arbeidsmarkt in kaart te brengen (Bierings et al., 2009; Kerkhofs et al., 2009).

De arbeidsmarktmobiliteit van de potentiële beroepsbevolking, dat wil zeggen het deel van de bevolking tussen 15 en 65 jaar oud, wordt gemeten door de arbeidspositie te vergelijken met de situatie tijdens het vorige interview een kwartaal eerder. We onderscheiden drie posities, te weten betaald werk van minimaal 12 uur per week (*E*), werkloos (*U*) en inactief (*I*).[4] Werkloos is iemand die minder dan 12 uur betaalde arbeid verricht, maar die daar wel actief naar op zoek is en ook direct beschikbaar voor een dergelijke baan. Inactief is iemand zonder betaald werk van minimaal 12 uur die niet werkloos is. Als een respondent een kwartaal later aangeeft van werkkring veranderd te zijn, is er sprake van baan-baanmobiliteit (N^{EE}). Het kan dan gaan om een verandering van werkgever, maar ook om een transitie van werknemer naar zelfstandige en andersom. De totale uitstroom uit banen($N^{\rightarrow E}$) wordt gegeven door het aantal werkenden dat een kwartaal later werkloos of inactief is dan wel van baan is gewisseld. De totale instroom in banen ($N^{E\rightarrow}$) door het aantal werklozen of inactieven dat een kwartaal later betaald werk heeft plus het aantal werkenden dat van baan is gewisseld. Alle transitiekansen worden verbijzonderd naar drie opleidingsniveaus: lager, middelbaar en hoger.

Transities worden bepaald door de arbeidsmarktpositie van een persoon te vergelijken met diens arbeidsmarktpositie drie maanden eerder. Sommige mensen zullen gedurende die periode meerdere transities doormaken, bijvoorbeeld van betaald werk naar werkloosheid en vervolgens van werkloosheid naar betaald werk. Daar deze tussentijdse transities niet worden waargenomen, worden stromen tussen de drie arbeidsmarktposities mogelijk onderschat. Dit staat in de literatuur bekend als time-aggregation bias (zie ook Nekarda, 2009 en Nordmeier, 2012). Dit artikel richt zich vooral op de trends in de transitiekansen en stromen in relatie tot de conjunctuur. Time-aggregation is voor onze analyses geen probleem zolang de 'bias' niet structureel is veranderd in de onderzoeksperiode en niet samenhangt met de conjunctuur. Voor Nederland is geen informatie beschikbaar over eventuele time-aggregation bias.

Resultaten

Ontwikkelingen 2003-2013

Uit figuur 1 blijkt dat tussen 2003 en 2005, een periode met oplopende werkloosheid, de kans op uitstroom van werkenden uit banen licht daalde. Vanaf 2005, toen de werkloosheid sterk begon te dalen, nam de uitstroom toe. De stijging van de uitstroom komt vooral door de toegenomen baan-baanmobiliteit (figuur 2). De